

Historie a pravda / Pravda a historie

Pravdu nesmíme redukovat jako přesné zpodobení něčeho, čemu jsme si zvykli říkat „objektivní skutečnost“ (v pozadí tohoto nesprávného pojetí je myšlenka „adekvace), a to proto, že bychom tak pravdu učinili zcela závislou na tom, co „jest“ a jak to „jest“, co „se stalo“, k čemu došlo, prostě na tzv. „danostech“. Především to nemůžeme udělat proto, že nikdy žádnou „danost“, tzv. „objektivní skutečnost“ prostě „před sebou“ nemáme tak, abychom ji mohli s jakýmkoli zpodobením porovnat a shledat míru „podobnosti“ resp. „shody“. Můžeme srovnávat jen jedno vyličení „skutečnosti“ s jiným vyličením, a žádné takové vyličení nemůžeme považovat samozřejmě a předem za lepší, ale musíme obojí důkladně přezkoumávat a k hodnocení dojít až potom. Pokud se budeme při srovnávání omezovat na detaily, můžeme se ve svém hodnocení velice zmylit, protože pak dáme přednost vyličení co největšího množství detailů, aniž bychom přihlíželi, zda byl postižen „smysl“ toho, co je takto detailně zaznamenáno. (Už staří Řekové s jistým pohrdáním mluvili o tzv. polymatheia.) Tzv. historismus se právě vyznačuje tím, že popisuje a zaznamenává tzv. „objektivní fakta“, ale odmítá je hodnotit, tj. vyhodnocovat vzhledem k nějakému „smyslu, který jako factum brutum popsat nelze. Chyba tu je především v nesprávném chápání „pravdy“: pravda není závislá na faktických skutečnostech, leda v tom smyslu, že vyslovení pravdy je zároveň vyslovením soudu o těch skutečnostech. Pravda je kritériem resp. normou jak těch skutečností (včetně jejich daného smyslu), tak i našeho (nebo každého jiného) přístupu k těm skutečnostem, a to jak přístupu aktivního a praktického v době, kdy ty skutečnosti byly aktuální, nebo v době, kdy se o nich někdo vyslovuje a kdy je hodnotí (či má hodnotit). Pravdivý soud o nějaké události, o nějakém činu apod. se nemůže vyhnout vlastní angažované účasti na jejich hodnocení, a to vždy zahrnuje poměrování všeho faktického, daného, provedeného s tím, co provedeno být mělo; a protože k tomu, co takto musí být „poměřeno“, náleží nutně i to, jak my to hodnotíme, jak my to poměrujeme, jak k tomu přistupujeme, je toto „poměrování pravdou“ vlastně tím základním, co vposledu sjednocuje (má a musí sjednocovat) ono „zpodobení“ a „pochopení“ toho, co se stalo, s tím, co my teď děláme, ať už v rámci té situace a toho dění, které chceme „pochopit“, ať už v rámci nějaké docela jiné, pozdější situace, kdy onu již minulou chceme v aktuálním pochopení vylíčit a zhodnotit.

(Písek, 061119-2.)